

نکات مهم و کلیدی

تفسیر موضوعی قرآن کریم

(براساس کتاب آیت الله ناصر مکارم شیرازی و علیرضا کمالی)

(ویژه دانشجویان دانشگاه پیام نور)

مقدمه

۱- تفسیر در لغت به معنای برگرفتن نقاب از چهره است.

۲- قرآن چهره های دیگر (بطون) خود را تنها به اندیشمندانی که تشنه حق و پوینده راه اند نشان می دهد.

۳- جمله القرآن یفسّره الزمان از ابن عباس اشاره دارد به اینکه قرآن چهره هایی دارد که گذشت زمان و پرورش نبوغ و استعداد ها از آن پرده بر می دارد.

۴- تفسیر قرآن به معنای واقعی از زمان پیامبر (ص) و به هنگام نزول نخستین آیات بر قلب پاکش آغاز گشت اما به صورت یک علم مدون از زمان حضرت علی (ع) شروع شد. و بزرگان این علم سلسله سندهای خود را به او - که باب مدینه علم پیامبر (ص) بود - می رساندند.

۵- خطرناک ترین روش در تفسیر قرآن این است که به جای استفاده از قرآن بکوشیم افکار خود را بر قرآن تحمیل کنیم و پیش داوری هایی که مولود محیط، تخصص علمی، مذهب خاص و سلیقه شخصی ماست به نام قرآن و به شکل قرآن عرضه کنیم و در حقیقت تفسیر به رأی کنیم.

۶- قرآن کریم در سوره آل عمران، به آیات محکم و متشابه اشاره می کند و می فرماید:

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ

۷- واژه محکم در اصل از احکام به معنای ممنوع ساختن گرفته شده و به همین دلیل به موجودات پایدار و استوار، محکم می گویند؛ زیرا عوامل انحرافی را می زدایند.

۸- سخنان روشن و قاطع را که هر گونه احتمال خلا ف را از خود دور می سازند محکم نامیده اند.

۹- مراد از محکّمات آیاتی است که مفهوم آن به قدری روشن است که جای گفتگو و بحث در آن نیست؛ آیاتی همچون (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ بگو او است خدای یگانه) ؛ (لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ هیچ چیز همانند او نیست) ؛ (اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ خداوند آفریننده و آفریدگار همه چیز است) ؛ (لِلذِّكْرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ سهم ارث پسر معادل سهم دو دختر است)

۱۰ - آیات محکمت در قرآن (امّ الكتاب) نامیده شده؛ بدین معنا که اصل ، مرجع، مفسر و توضیح دهنده آیات دیگر است.

۱۱ - واژه متشابه در اصل به معنای چیزی است که قسمت های مختلف آن شبیه یکدیگر باشد؛ از این رو به جمله ها و کلماتی که معنای آنها پیچیده است و گاه احتمالات مختلف درباره آن داده می شود، متشابه می گویند.

۱۲ - متشابهات قرآن آیاتی است که معانی آن در بدو نظر پیچیده است و در آغاز، احتمالات متعددی در آن می رود، اگر چه با توجه به آیات محکم ، تفسیر آنها روشن است. آیاتی همچون (يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ دست خدا بالای دستهای آنها است)، (اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ خداوند شنوا و دانا است) ، (وَ نَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ ترازو های عدالت را در روز رستاخیز قرار می دهیم) ، (الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى) و (إِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ)

۱۳ - آیات محکم از یک نظر همچون شاهراه های بزرگ و آیات متشابه همانند جاده های فرعی اند.

۱۴ - از آیات قرآن کریم دسته متشابهات را می توان تفسیر به رأی کرد.

۱۵ - دلایل متشابه بودن برخی از آیات قرآن:

اول. نارسایی کلمات و الفاظ (محدود بودن الفاظ برای معانی بسیار)

دوم. نارسایی افکار انسانی و بلندی افق حقایق قرآن

سوم. به کار انداختن افکار و اندیشه ها و به وجود آوردن جنبش و نهضت فکری در مردم

چهارم. نیاز شدید مردم را به پیشوایان الهی و پیامبر (ص) و اوصیای او

بخش اول

۱ - سوره شعراء آیات ۱۹۲ تا ۱۹۷

وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ * نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ * عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ * بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ * وَإِنَّهُ لَفِي زُبْرِ الْوَلَّيْنِ * أَوَّلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةٌ أَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ

این آیات به عظمت قرآن و حقانیت کلام مبین الهی اشاره می کند.

فرشته وحی در اینجا با دو عنوان توصیف شده: روح و امین؛ روحی که سرچشمه حیات و امانتی که شرط اصلی هدایت و رهبری است.

براساس این آیه شریفه، نزول قرآن بر قلب مبارک پیامبر اکرم (ص) به وسیله روح الامین به هدف انزار مردم بوده است.

۲- این قرآن به زبان عربی فصیح و خالی از هرگونه ابهام نازل شد؛ همان زبانی که کاملترین زبان هاست و از پربارترین و غنی ترین ادبیات مایه می گیرد.

۳- یکی از معانی عربی، فصاحت و بلاغت است؛ چنانچه راغب اصفهانی می نویسد: عربی سخن فصیح و آشکار را گویند. در این صورت هدف، تکیه بر زبان عرب نیست بلکه بر صراحت قرآن و روشنایی مفاهیم آن است.

۴- سوره فصلت آیه ۴۴

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَمِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ ← اگر این قرآن را گنگ و مبهم نازل می کردیم می گفتند چرا آیاتش روشن و مشروح بیان نشده است

در اینجا اعجمی به معنای کلام غیر فصیح است.

۵- ایمان دو قبیله اوس و خزرج به پیامبر اکرم (ص) بر اثر پیش بینی های علمای یهود از ظهور این پیامبر و نزول این کتاب آسمانی بود.